

EESTI MAAÜLIKOOL

Metsandus- ja maaehitusinstituut

Robert Org

**METSAÜHISTU LIIKMETE RAHULOLU ERAMETSANDUSE
TUGISÜSTEEMI JA SELLE TEENUSTEGA**

**SATISFACTION OF FORESTRY ASSOCIATION MEMBERS
WITH PRIVATE FOREST SUPPORT SYSTEM AND ITS
SERVICES**

Bakalaureusetöö

Metsanduse õppekava

Juhendaja: Priit Põllumäe

Tartu 2018

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Autor: Robert Org		Õppekava: Metsandus	
Pealkiri: Metsaühistu liikmete rahulolu erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenustega			
Lehekülgi: 41	Jooniseid: 9	Tabeleid: 0	Lisasid: 3
<p>Õppetool: Metsakorralduse ja metsatööstuse õppetool</p> <p>ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: B430 Metsakasvatus, metsandus, metsandustehnoloogia (Metsapoliitika ja –omand)</p> <p>Juhendaja: Priit Põllumäe</p> <p>Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu, 2018</p> <p>Erametsandusega seotud teemad on üsnagi aktuaalsed. Viimasel ajal on mitmesugust vastukaja saanud erametsanduse tugisüsteem. Leitakse, et on paremaid lahendusi süsteemi edukaks toimimiseks, mis oleks kasulik mõlemale osapoolele. Selle töö eesmärgiks on leida vastused mitmetele küsimustele, mis puudutavad rahulolu tugisüsteemiga analüüsides küsitluse tulemusi ning saadud andmete abil kindlaks tehes, kas praegune tugisüsteem ja selle teenused toimivad efektiivselt, kuidas metsaühistu liikmed sellega rahul on ning kuidas saaks vajadusel paremini toimida nende vaatenurgast.</p> <p>Uurimismeetodiks on kvantitatiivne ja kvalitatiivne küsitluse andmete analüüs, mis puudutas metsaühistutesse kuuluvaid erametsaomanikke ning nende arvamust erametsanduse tugisüsteemist ja selle teenustest.</p> <p>Üheks peamiseks probleemiks metsaomanike arvates on metsandutoetused, mis mõjutavad suurel määral metsade majandamist ja erametsaomanike motiveeritust. Riigipoolsed toetused peaksid suurenema kuna sellel on positiivne mõju meie metsadele.</p>			
Märksõnad: Erametsandus, metsaühistud, tugisüsteem, rahulolu uuring			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Bachelor's Thesis	
Author: Robert Org		Curriculum: Forestry	
Title: Satisfaction of forestry association members with private forest support system and its services			
Pages: 41	Figures: 9	Tables: 0	Appendixes: 3
Chair: Forest Management Planning and Wood Processing Technologies Field of research and (CERC S) code: B430 Sylviculture, forestry, forestry technology (Forest policy and ownership) Supervisor: Priit Põllumäe Place and date: Tartu 2018			
<p>News related to private forestry are quite topical. There has been some responses lately regarding private forest support system. People find that there are better solutions for effective functioning that would benefit both sides. Aim of this research is to find answers to questions that include satisfaction with the support system by analysing the results of the questionnaire and making sure if our support system and its services are functioning properly, how satisfied are the forest cooperative members and in which way we could change thing in their point of view.</p> <p>There were two research methods - quantitative and qualitative. Analysis included private forest owners who belong to forest cooperatives, their opinion about the support system and its services.</p> <p>The main problem in their opinion were the forestry subsidies that in this case affect management of the forests and the motivation of private forest owners a great deal. Country subsidies should be increased because it has a positive affect on our forests.</p>			
Keywords: Private forestry, forest owners associations, support system, satisfaction survey			

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1 EESTI ERAMETSANDUS.....	6
1.1 Erametsandus Eestis	6
1.1.1 Tänapäev erametsanduses	7
1.1.2 Metsaomanike ühistegevus	8
1.1.3 Metsaühistud ja nende liikmed	10
1.2 Tugisüsteem ja selle olemus	11
1.2.1 Tugisüsteemi ülesehitus	11
1.2.2 Arengukava eesmärk.....	13
2 ANDMETE ANALÜÜS JA METOODIKA.....	14
2.1 Ülevaade	14
2.2 Andmete kogumise metoodika	14
3 TULEMUSED.....	16
4. ARUTELU	22
KOKKUVÕTE.....	24
KASUTATUD KIRJANDUS	26
Summary	28
LISA 1. SA Erametsakeskuse küsimustik.....	31
LISA 2. Vastused tugisüsteemi puuduste kohta.....	35
LISA 3. Vastused - Olulisemad teenused või tooted mida täna erametsaomanik vajab	38

SISSEJUHATUS

Eesti metsade majandamine ja jätkusuutlikkus on olnud riigile prioriteediks. Suur osa Eesti metsadest kuuluvad eraomanikele ning seetõttu on tähtis, et erametsade majandamine oleks efektiivne ja tuleviku näol ka jätkusuutlik. Selle jaoks on loodud erinevad organisatsioonid ja ühistud, mis aitavad metsaomanikke ning mitmekülgne koostöö ja abi soodustavad ühistegevust. Põhirõhk on ikkagi Eesti erametsandusel ja selle tugisüsteemil. Iga asi toetub millelegi ja toimiva tugisüsteemi aluseks erametsanduses on metsaomanik. Siiski ilmneb erinevaid probleeme ja murekohti, millele on vaja tähelepanu pöörata ning koostöös erametsaomanikega, leida kuldne kesktee paremuse poole (Eesti metsapoliitika 1997).

Lõputöö eesmärgiks analüüsida tulemusi ning saadud andmete abil kindlaks teha, kas praegune tugisüsteem ja selle teenused toimivad efektiivselt, kuidas metsaühistu liikmed sellega rahul on ning kuidas saaks vajadusel paremini toimida. Selle töö aluseks on rahuloluküsitlus metsaühistu liikmete seas, mis puudutab erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenuseid. See uurimus annab väikse ülevaate metsaühistu liikmete arvamustest ning mõttetest, kuidas tulevikus muuta erametsanduse tugisüsteemi efektiivsemaks ja metsaomanikele mugavamaks.

Lõputöö jaoks analüüsis autor saadud tulemusi MS Exceli keskkonnas. Uuriti ka metsaomanike käest nende arvamust vabas vormis vastustega, mis on nende arvates meie süsteemis valesti ja kuidas saaks paremini.

Erametsanduse tugisüsteemist ülevaate koostamiseks vajalikud materjalid olid peamiselt saadud ajakirjandusest, raamatutest ja internetist.

Töö autor soovib tänada selle bakalaureusetöö valmimisel oma juhendajat Priit Põllumäed ning SA Erametsakeskust meeldiva koostöö eest.

1. EESTI ERAMETSANDUS

1.1 Erametsandus Eestis

Eesti erametsad on alati olnud terava pilgu all ning jääb mulje, et metsade majandamine on ebaefektiivne ja lohakas. Erametsanduse üldine pilt, mis puudutab hetkeseisu ja tulevikku, jääb aga justkui poolikuks. Aastatega on asi paremuse poole läinud, kuid lünkasid täitmiseks on veel küllaga. Ametnikud, erametsaomanikud, metsaühistud ja riik koos töötades tagavad selle, et meie metsades käib aktiivne tegevus tagamaks meie metsade efektiivne majandamine. Kuid mündil on alati kaks poolt ning teise poole sellest moodustavad erinevad tööstused ja firmad, kellel on tohtud metsamaad ning oma kindel äriine strateegia (Aitsam 2015).

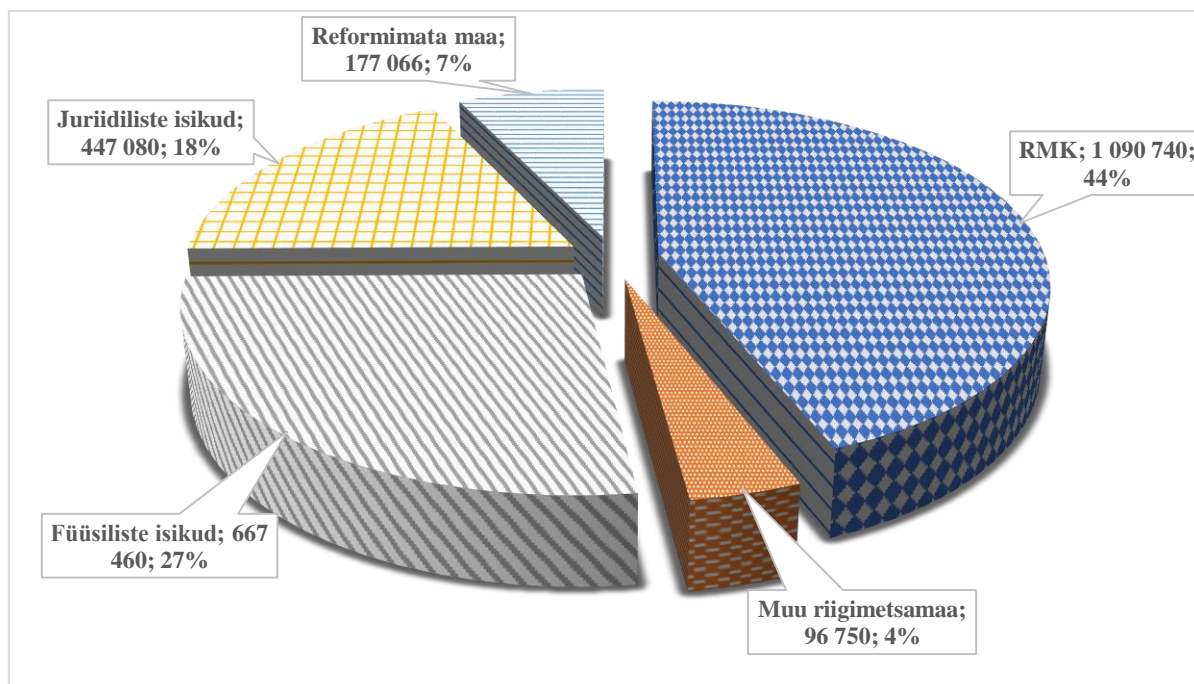
Eestis on ligi 113 000 erametsaomanikku, millest 2016 aasta seisuga on metsaühistutega liitunud 10 810 metsaomanikku. Kui võrrelda neid numbreid ja vaadata palju inimesi on lihtsalt organiseerumata metsaomanikud, siis võib väita, et hetkeseis on natuke muret tekitav (Aitsam 2017). Siin aga mängivad olulist rolli Eestis metsaühistud, mis tegelevad erametsaomanike abistamisega ning tähtis on ka metsanduse arengukava. Olles ühistu liige, on erametsaomanikul võimalik saada mitut liiki toetusi ning nõustamist. Areng on toimunud ja toimub ka edasi eriti, mis puudutab metsaühistute arengut ja funktsionaalsust ja võib väita, et riigi metsapoliitika on andnud väärt tulemusi (Aitsam 2015). Hetkeseisuga on metsaühistu ühise kaubamärgi all koos kaheksa metsaühistut ning selle eesmärk on muuta metsaühistud metsaomanikele rohkem nähtavamaks ja mugavamaks. Samuti näevad erametsaomanikud ühistegevuses võimalust midagi koos paremuse poole ära teha. Sealhulgas teha ka selgeks, kuidas toimib erametsanduse tugisüsteem ja mis moodi saab erametsaomanik sellest kasu nii majanduslikus kui ka säästva majandamise suhtes (Metsaühistu 2018b). Metsaomaniku motiveerimisel on olulised ka toetused ning riik toetab erametsaomanikke toetuste näol (Aun 2017).

Riik on alati olnud selline jõu või tugisammas metsanduse seisukohast. Metsade majandamine klassikalisel viisil on Eesti riigile kõige mõistlikum ning seda võtet kasutatakse nii erametsades

kui ka riigimetsas. Teine oluline huviala on looduskaitse ja kaitsealade moodustamine. Kaitsealadel on kindel režiim, kus metsade majandamisele on keelatud või on seatud kindlad piirangud (Aitsam 2015). Võib väita, et looduskaitseliste piirangute kompenseerimine väljaspool Natura 2000 alasid jääb väheseks ja see on üks murekohti. Samuti erametsas asuvaid vääriselupaiku kaitstakse lepingute alusel ning vääriselupaiga majandamata jätmisel kompenseeritakse metsaomanikule saamata jäänud tulu. Natura 2000 aladele jääva erametsamaa omanikel on võimalus saada Natura 2000 toetust oma maa eest. Selle eesmärk on aidata Natura võrgustiku alal asuva metsamaa säästvale kasutusele tasudes sellega erametsaomanikele majandamisel mittesaadav rahaline väärtus. Toetust võib taotleda metsaala kohta, mis on taotleja omandis ning metsaalana keskkonnaregistris (Erametsakeskus 2018a; Erametsakeskus 2018b).

1.1.1 Tänapäev erametsanduses

Alates 1991. aastast on Eestis toimunud suured omandi ja maakasutuse muutused. Näiteks Nõukogude perioodil majandas metsi riik umbes 60 % ulatuses ja 40% ühismajandid, siis praeguseks on põhiliseks ressursihoidjaks saanud erametsaomanikud (Põllumäe 2015). Eestis on viimaste andmete kohaselt umbes 112 922 erametsaomanikku, kellest 107 170 ehk 95% on füüsilised isikud ja kellest 5752 ehk 5% on juriidilised isikud. Erametsaomanikele kuulub umbes 1 091 455 ha metsamaad, füüsilistele isikutele sellest 667 460 hektarit (68% erametsamaa kogupindalast) ja juriidilistele isikutele 447 080 hektarit (31%) (Eesti statistiline metsainventuur 2017; vt joonis 1). Erametsaomandi keskmine suurus Eestis on umbkaudu 9,3 hektarit. Juriidilisel isikutel on umbkaudu 65,7 hektarit ja füüsilistel isikutel 6,4 hektarit. Juriidilistest isikutest erametsaomanike metsaomand on pea 10 korda suurem kui füüsilistel isikutel, kuigi võttes arvesse erametsaomanike koguarvu, siis olid ülekaalus füüsilised isikud. (Aastaraamat... 2016). Eesti on küll väike riik ning seal ei ela eriti palju inimesi, kuid metsaomanike koguarvust on metsaühistutega vaid ühinenud umbes 11 000. Seevastu ühistutesse koondunud metsaomanike omandis oleva erametsamaa pindala on üle 500 000 ha ehk enam kui kolmandik erametsamaa kogupindalast, mis aastatega üha enam kasvab ning sellele pööratakse varasemalt tunduvalt rohkem tähelepanu (Aitsam 2017; Erametsakeskus 2018c).

Joonis 1: Metsamaa jaotus omandivormide järgi (andmed: Aastaraamat... 2016).

1.1.2 Metsaomanike ühistegevus

Erametsandus ja ühistegevus on omavahel tihedalt seotud. Näiteks erametsanduse arengukavas 2014-2020 on välja toodud, et erametsanduse arenemise võimalused on just seotud koordineeritud ühistegevusega. Seda on näidanud ka aeg, et üht ilma teiseta saavutada on suhteliselt keeruline. Mitmete metsaomanike jaoks ei ole enda isikliku metsa majandamine igapäevane tegevus ja sealt tuleneb ka see, et neil puudub piisav teadmine kuidas peaks metsa efektiivselt majandama. Enamasti ei ole väikestel kinnistutel metsa majandamine kõige mõistlikum, kuna kõik maksab ning selliste tööde jaoks on vaja moodsat tehnikat. Lisaks, tehnika transport on kallid, mis omakorda ajab tööde ühikuhinna väikestel kinnistutel suureks (Erametsakeskuse... 2013). Tänapäeva ühiskonnas on valdav osa ühistegevusest seotud majandusliku kokkuhoiu saavutamise ja suurema tulu teenimise võimalusega. Selle pärast on loodud nii maailmas kui ka Eestis ühistud, mis täidavad ühiseid majanduslikke, sotsiaalseid

ning kultuurilisi vajadusi ja püüdlusi läbi ühisomandis oleva ja demokraatlikult juhitava ettevõtte. Ühistu on unikaalne ettevõtlusmudel, kuna liikmed on samaaegselt ettevõtte omanikud, kontrollivad osapooled ning ettevõtte tegevusest kasusaajad. Seepärast on ühistegevus kui ettevõtlusvorm mitmel pool maailmas laialt levinud (Aun 2012:9). Näiteks, metsaühistud (MTÜ ja TÜ) üle Eesti, mis tegelevad järgnevate punktidega – organiseerida ja viia kokku piirkonnas ühiste huvidega metsaomanikud; pakkuda nõustamisteenust ja lihtsalt nõustada metsaomanikke; ühistegevusi läbi viia, mis on üks olulisim; teavet edastada; abistada toetuste taotlemisel ; kaitsta metsaomanike huve kohalikul tasandil (jahiõigus, keskkonnakaitselised piirangud) ja korraldatakse ka ühist majandustegevust nagu näiteks puidu ühismüügi organiseerimine või ostetakse suuremas koguses taimi, et metsa uuendada ning on ühistu liikmele soodsama ja kasulikum. (Erametsakeskuse... 2013).

Oluline on, et metsaomanikud teeksid omavahel koostööd sealhulgas ka metsaühistud. on Tõenäoline on, et tulevikus kaovad mitmed abistavad rahalised toetusmeetmed, millest metsaühistud suures osas sõltuvad ning siis peavad ühistud ise hakkama saama. See suund, kuhu Eesti on liikumas, on paljulubav ning on võrreldes mõne muu riigiga tunduvalt kõrgemal tasemel. Aastatega on asjad muutunud paremaks ja see areng liigub positiivses suunas, seda näitab ka see, et metsandusliku ühistegevuse edendamist on peetud prioriteediks ka Eesti Metsanduse Arengukavas aastateks 2011-2020. Mis puudutab ühistegevust, siis ühistegevuse võimalusi on kõigil. Selleks, et tagada pikaajaline jätkusuutlikkus erametsanduses, on oluline elujõuliste ja isemajandavate metsaühistute teke. Kuna toimiv ühistegevus saab toetuda vaid vajadustel, siis lisaks riigipoolsele abile on vaja senisest suuremat tahet erametsaomanike ja nende poolt moodustatud ühistute poolt. Kõik need kampaniad nagu nt „Teeme ära“ või metsaistutustalgud toovad inimesed, olgu nad siis erametsaomanikud või tavakodanikud, kokku ja omavaheline koostöö ning raske higi valamine tasub lõpuks ära (Erametsakeskuse...2013).

1.1.3 Metsaühistud ja nende liikmed

Metsaseaduses on välja toodud, et metsaühistu on MTÜ ja TÜ, mille tegevuseks on metsa efektiivne majandamine ning sinna kuuluvad füüsilised ja eraõiguslikud juriidilised isikud, kellel on olemas metsamaa (Metsaseadus 2006). Hetkese seisuga on Eestis mitukümmend metsaühistut ja metsaühistu ühise kaubamärgi all on koos kaheksa ühistut (Metsaühistu 2018a).

Ühistegevusel leidub ka muidki positiivseid ja kasulikke külgi. Lisaks saab ühistu ka metsatehingute tegemise jaoks palgata professionaalse esindaja. Vastavat haridust või kogemusi mitte omades, ei osata ka riskikohti näha. Oluline on see, et ühistu tagab tehingute suurema turvalisuse. Samuti on ühistul palju liikmeid, seega on ta teatud määral avalikkuse kontrolli all – hea nime hoidmine on ülioluline. Tähtis on ka see, et liikmed saavad osa ühistu kasumist. Ühistu eesmärk ei ole maksimaalse kasumi teenimine, aga natuke ikka võib ja tuleb omakorda kasuks näiteks kasum suundub ühistu liikmetele tagasi mingite teenuste kujul. Riigile on oluline metsapoliitilise eesmärgi saavutamine, milleks on metsade hoogsam kasutus, aga metsaomanikule enamasti majanduslik kasu. Professionaalne isik, näiteks metsakonsulent, saab suunata metsaomaniku tegevust kvaliteedi poole, et mets oleks õigel ajal raiutud, uuendatud ja hooldatud ning ühistu saab need eeldused luua. Metsatööstusele on enamjaolt kasulik, kui ühistute kaudu jõuab turule väikeomanike metsade puit, millega kasvab tarnete stabiilsus. Samuti saavad ühistud esitada tööstusele teatud tarne nägemusi, aga ka turumuutustest metsaomanikke kiiresti teavitada (Erametsakeskuse...2013).

Metsaühistud sõltuvad suuresti riigi poolt pakutavatest toetustest, umbes 80% toetustest tuleb riigilt. Sellisel juhul on ühistud täielikus sõltuvuses riigi rahastamistahetest. Kui tahe kaob, kaoksid ka ühistud või peaksid oma rahadega toime tulema. See on küll oluline tähelepanek, aga veel olulisem on see, et viimastel aastatel on märgata edasiminekut majanduslikus ühistegevuses. Märgid muutustest on ilmselged – kui mõned aastad tagasi ühistud puitu turule ei toonud, siis nüüd on jõutud ligemale 200 000 tm aastamahuni ja aastate möödudes isegi rohkem. Puidu turustamise paremaks korraldamiseks on osa metsaühistuid loonud keskse puidukaubandusorganisatsiooni nimega Keskühistu Eramets ja sarnaste funktsioonidega ka selline organisatsioon nagu Eesti Puidumüügikeskus TÜ. Eesti Puidumüügikeskus on loodud nelja metsaühistu (Ühinenud Metsaomanikud MTÜ, Sakala Metsaühistu, Erametsaühing Eesti metsaomanikud ja MTÜ Saarde Erametsaühing) poolt tulundusühistuna ning nende eesmärk on

olla metsaühistutele ja teistele seltsidele ühiseks müügikanaliks, et saada ülestöötatud puidule kõige parem hind nt läbi suuremate koguste (Erametsaliit 2018). Samas Keskühistuga Eramets on liitunud 11 metsaühistut. Puidumüügile lisaks on tõusnud ka taimedega varustamise hulk. Ühistutel on lepingud puukoolidega, et rahuldada oma liikmete vajadused. Korraldatakse istutustalguid, saadakse ühistute juures kokku, tellitakse kindlas koguses istikuid metsaomanikele ja kõike seda soodsa hinnaga, aga siiski on rõhk sõnal koostöö ja ühine tegevus. Näited võib palju tuua, aga see on ilmselge, et ühise majandusliku tegutsemise võimekus on jätkusuutlik ning kasvamas (Erametsakeskuse...2013).

1.2 Tugisüsteem ja selle olemus

1.2.1 Tugisüsteemi ülesehitus

Eestis on metsaomanikke ligi 113 000 ning neist suurema hulgal on metsaomand või kinnistu väiksem kui 20 ha. Üle 4500 metsaomaniku on liitunud ja koondunud ligikaudu 50 ühendusse nt metsaühistutud, liidud, seltsid vms. Ühistutesse liitunud metsaomanikel oli 2010 aastate alguses metsamaad kokku üle 250 000 hektari kuid nüüdseks on see number tõusnud üle 450 000 hektari (Aitsam 2012: 254; Erametsakeskus 2018c). Erametsaomanikel on võimalus abi saada erinevatelt organisatsioonidelt, selle jaoks on loodud tugisüsteem. Just tugisüsteemi osaliste kaudu on metsaomanikel kõige kiirem ja mugavam abi paluda ning seda ka saada.

Kõige olulisem lüli tugisüsteemist on SA Erametsakeskus. Erametsakeskus on riigi sihtasutus, mis vahendab Eesti riigi ja Euroopa Liidu metsatoetuste rahavoogusid, mis on metsaomanikele suunatud. Sihtasutuse roll on ka erametsanduse edendamine Eestis kõige otsesemas mõttes. Tegeletakse erametsateave koondamise ja vahendamisega , uurimuste tellimisega, kogub puiduturuinfot ja veel kõike muudki. SA Erametsakeskus on oluline lüli erametsanduse tugisüsteemis just selle edasiviija ja arendajana. Siiaamaani on metsaühistute tegevus sõltuvuses Eesti riigi toetustest ja eesmärgiks on saavutada metsaühistute suurem iseseisvus ja majanduslik sõltumatus (Aitsam 2012:256).

Eesti metsaühistud on üldjuhul mittetulundusühingud, ühinetud on piirkondlikul põhimõttel ning ühtsuses peitub jõud. Ühistud korraldavad õppepäevasid ja koolitusi, abistatakse metsaomanikel taotlema toetusi, informeerivad ja vahendavad metsandusega seotud olulist teavet ja aidatakse teostada ka majandustegevust. Erinevates piirkondades tegeletakse majandusliku ühistegevusega alustades ühisest taimede ostmisest ja lõpetades puidu kollektiivse müügiga. Ühistute võrgustikuga on kaetud kõik Eesti maakonnad seega vägagi lihtne on erametsaomanikul liituda oma või lähima piirkonna metsaühistuga (Aitsam 2012:255).

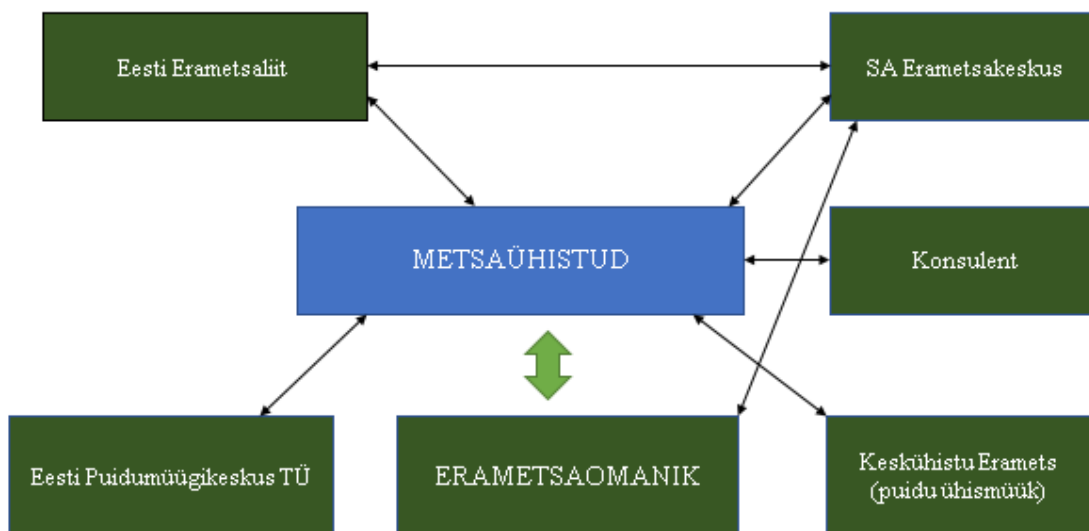
Eesti Erametsaliit on erametsaomanike esindusorganisatsioon metsapolitiitilisel tasemel. Tehakse tööd ja osaletakse seadusloomes, arengukavade väljatöötamises, tehakse koostööd ministeeriumitega ja tuuakse välja metsaomanike suurimad probleemid tänapäeval ning tulevikus. Liit korraldab Eestis erinevaid metsanduslikke ettevõtmisi ja vahendab informatsiooni (Aitsam 2012:255). 2018 aasta seisuga on Eesti Erametsaliitu koondunud 22 metsaühistut, 7318 erametsaomanikku ja sealjuures ka 369 767 hektarit metsamaad (Erametsaliit 2018).

Samuti on olemas ka sellised isikud nagu metsakonsulendid. Eestis on neid ligikaudu 80 ja enamik neist töötab piirkondliku metsaühistu läheduses. Iga metsaomanik, kes soovib konsulentidelt saada nõu, saab seda küsida hoolimata sellest kas ta kuulub metsaühistusse või mitte. Riik toetab ka nõustamise ligi 2 korda aastas ning see sisaldab metsamajanduslikku nõu nt toetused, õigusaktid jms (Aitsam 2012:254).

Keskühistu Eramets on tulundusühistu, mille liikmeteks saavad astuda metsaomanike organisatsioonid. Ühistegevus käib just metsaühistute kaudu, mis on efektiivne ja tõhus ning aitab metsaomanikel korraldada raieõiguse müüki või hoopis metsamaterjali müüki ja metsa ülestöötamist. Omakorda toimub metsatööde üle järelevalve ja hiljem aidatakse ka raiesmiku uuendamistöödega. Keskühistu on müügiorganisatsioon, kes hoiab end kursis puiduturuga ning hindadega ja on sõlminud lepingud puiduostjatega. Iga aastaga kasvanud müügimaht on 2018 aasta seisuga jõudnud (Aitsam 2012:256).

Erametsanduse tugisüsteem areneb ja toimib senikaua kuni on aktiivseid ning ettevõtlikke inimesi, kes tahavad asju paremuse poole viia. Selle jaoks on olemas ka tugisüsteemi

arengukava, milles on välja toodud, kuidas ja mida on vaja muuta või teha, et see süsteem toimiks.

Joonis 2. Ülevaade Eesti erametsanduse tugisüsteemi toimimisest (Aitsam 2012 baasil autori poolt uuendatud).

1.2.2 Arengukava eesmärk

Erametsakeskuse arengukava on loodud kindla eesmärgiga ning on suunatud erametsaomanikele ja samas Erametsakeskusele endale, et suunata nii enda kui ka erametsaomanike tegevust. Kõige efektiivsemaks toimimiseks on arengukava koostamisse panustanud nii erametsaomanikud oma mitmekülgse tööga ja Erametsakeskuse töötajad, et jõuda kindlate eesmärkideni. Kuna erametsaomand Eestis on väike, siis efektiivne ja jätkusuutlikus tulevikus funktsioneerib vaid koostöös teiste erametsaomanikega seega ühistegevuse tähtsus on veelgi olulisem. Seda koostööd üritatakse arengukavas kirjeldada kõigi osapoolte vahel, alustades omanikest ja riigist, ning lõpetades isikuga, kelle pole õrna aimugi kuidas metsa majandada, vaid on lihtsalt rahul metsaga, kus saab rahulikult seeni korjata või koeraga jalutamas käia (Erametsakeskuse... 2014).

2. ANDMETE ANALÜÜS JA METOODIKA

2.1 Ülevaade

Metsaühistu liikmete rahulolu erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenustega on uuritud juba mitmeid aastaid. Seda 2017 a. küsitlust, andmete analüüsi viis läbi Eesti Maaülikool ning selle eesmärk on näha, millised on puudused tugisüsteemis ning kuidas seda parandada võttes arvesse erametsaomanike arvamust. Nende kogemused ja hinnangud tugisüsteemi kasutamisel ning on väga olulised ja see võimaldab teha muutusi arengukavas.

Veebipõhine küsitlus viidi läbi üle Eesti eesmärgiga saada tagasisidet erametsaomanikelt (nii füüsilistelt kui ka juriidilistelt isikutelt) pakutavate tugiteenuste kvaliteedi ja mitmete teiste parameetrite kohta. Küsimustiku täitmise palve saadeti laiali ligikaudu 7000 erametsaomanikule SA Erametsakeskus koordineerimisel. Sellest metsaühistusse kuuluvaid erametsaomanikke, kes küsitlusele vastasid, oli 393. Seda on umbes 6 protsenti koguarvust.

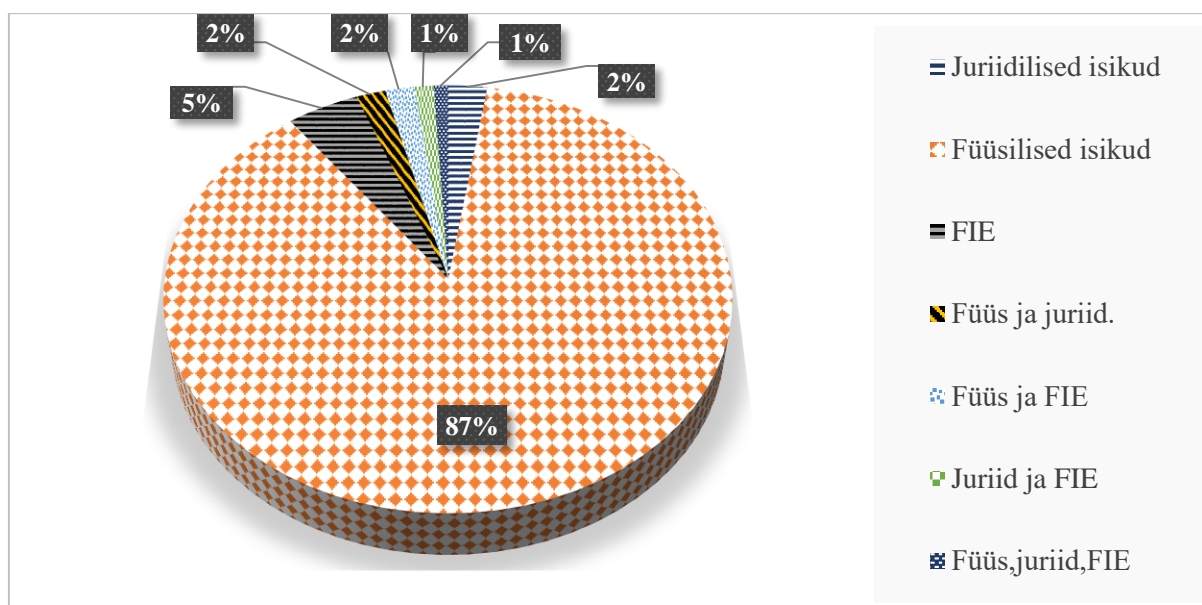
2.2 Andmete kogumise metoodika

Käesolevas töös kasutatakse erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenuste probleemide ning murekohtade välja selgitamiseks metsaühistutesse kuuluvate erametsaomanike seas nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimise meetodit. Kvalitatiivse uuringu tulemuseks ei ole arvulised näitajad vaid kirjeldav tekstiline teave (Laherand 2008). Andmete kogumiseks viidi läbi rahuloluküsitlus erametsaomanike seas, mis puudutab liikmete rahulolu erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenustega. Uuringut teostati üle Eesti, et saada võimalikult hea tulemus.

Saadud andmed viidi üle MS Exceli keskkonda, et seal neid analüüsida, saada tulemused ja teha vastavad järeldused ning lisaks ka joonised.

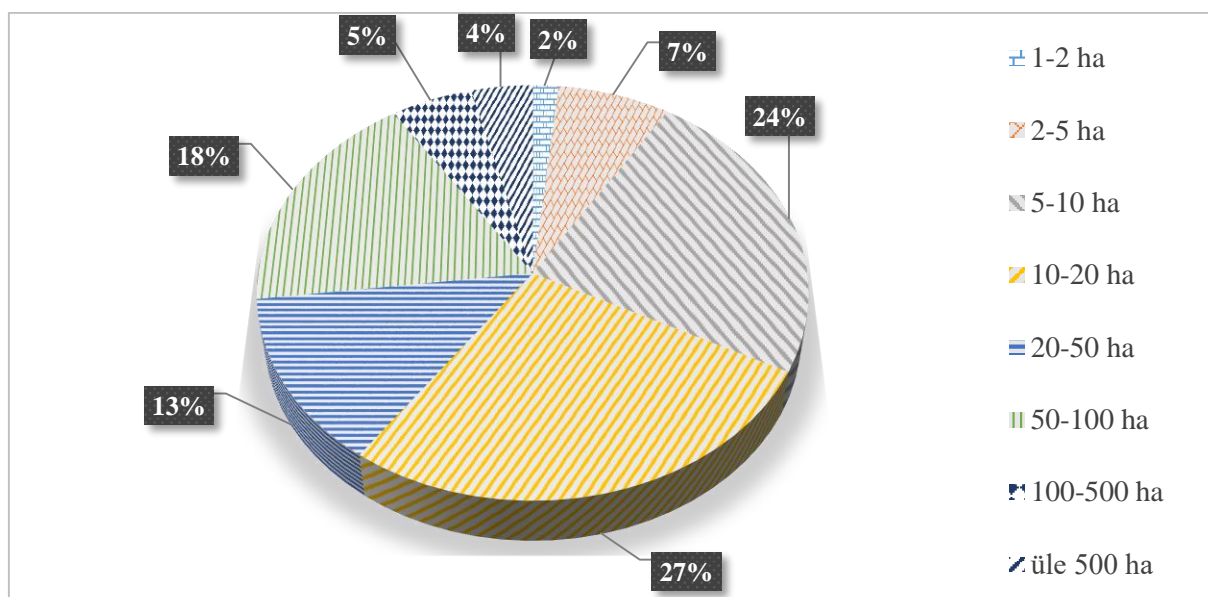
3. TULEMUSED

Kokku vastas erametsaomanikke, kes kuuluvad metsaühistusse, 393, millest 267 inimest olid meessoost isikud ja 115 naissoost. Vanused varieerusid alates 23.eluaastast kuni 81.eluaastani. Kõikide vastanud pidid ära märkima, milline on nende omandivorm ja kui suur on nende kinnistu pindala. Selle alusel oli võimalik koostada kindlad joonised. Omandivormis olid ülekaalus füüsilised isikud (87%), sellele järgnesid FIE (5%) ja juriidilised isikud (2%) (vt joonis 3.). Pindala varieerus kinnistutel alates hektarist lõpetades üle 500 hektariste maalappidega. Kõige rohkem oli 20-50 hektarilisi erametsasid (vt joonis 4.).

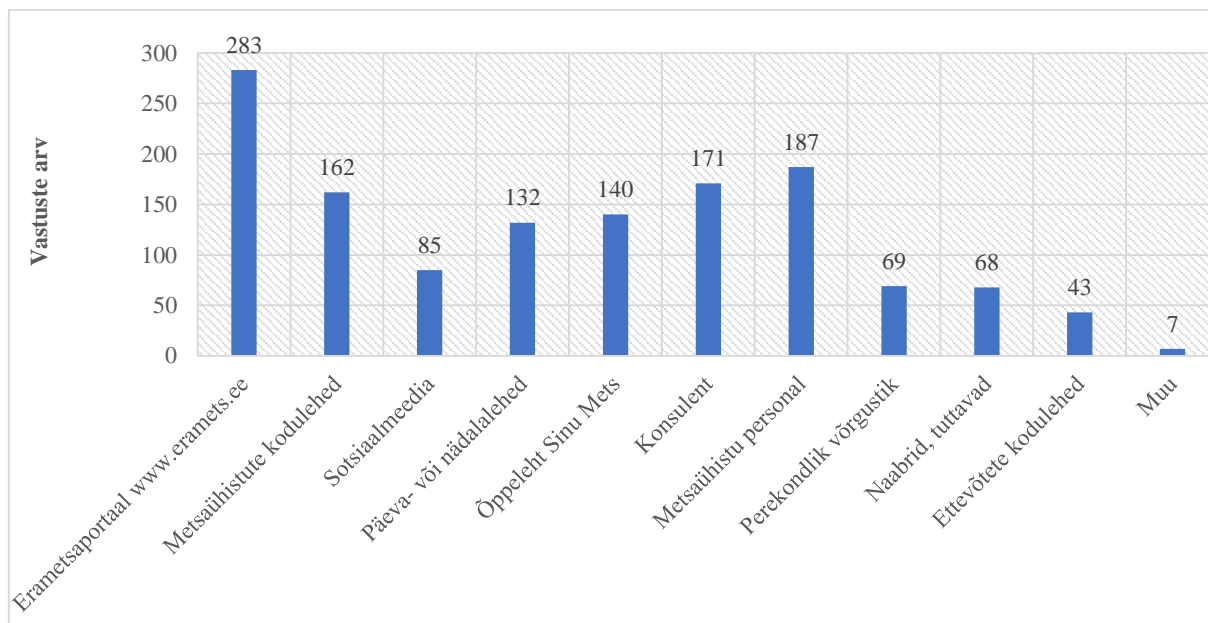
Joonis 3. Vastanute omandivormi jaotus protsentuaalselt (N=393).

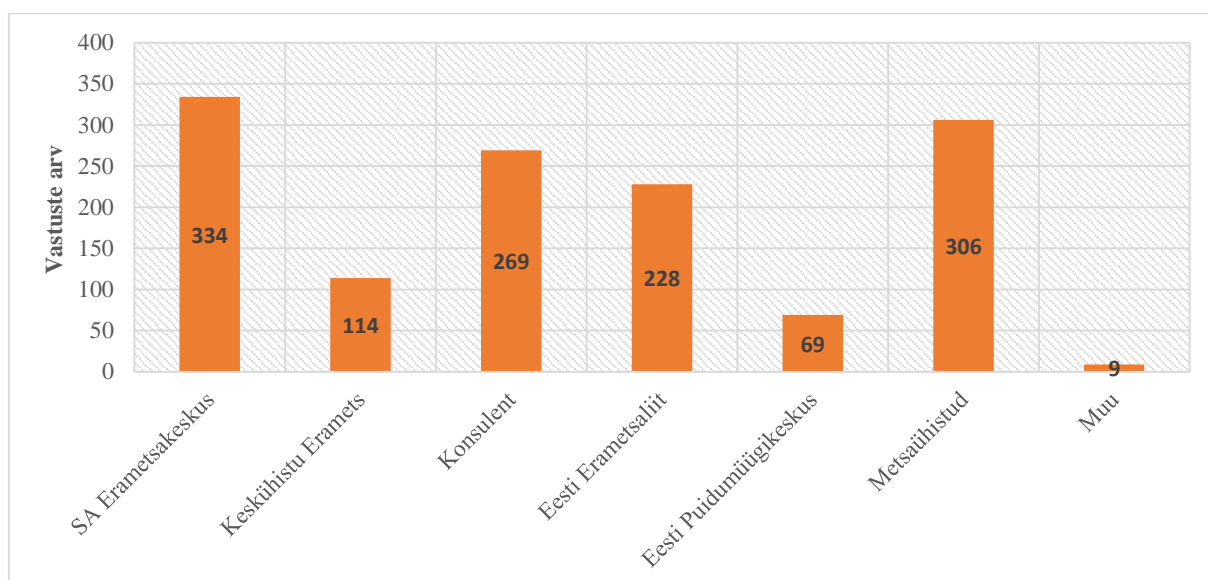

Joonis 4. Vastanute pindala jaotus protsentuaalselt (N=393).

Informatsiooni kättesaadavus on väga oluline seega metsanduslikud allikad mängivad suurt rolli metsaomanike seas. Kõige populaarsem koht kust vastanud infot said või on saanud, on erametsaportaali (www.eramets.ee). Sellele järgnesid metsaühistu personal, metsaühistu kodulehed, konsulent ja õppeleht Sinu Mets. Samuti olid välja toodud ka muud allikad nt sotsiaalmeedia, erinevad kodulehed, tuttavad jne (vt joonis 5). Tugisüsteemi osalistest olid kõige tuntumad SA Erametsakeskus ja metsaühistud. Nende populaarsus on tingitud sellest, et neid pidevalt kajastatakse sotsiaalmeedias ning nende poolne informatsiooni kättesaadavus on kõrgel tasemel (vt joonis 6).

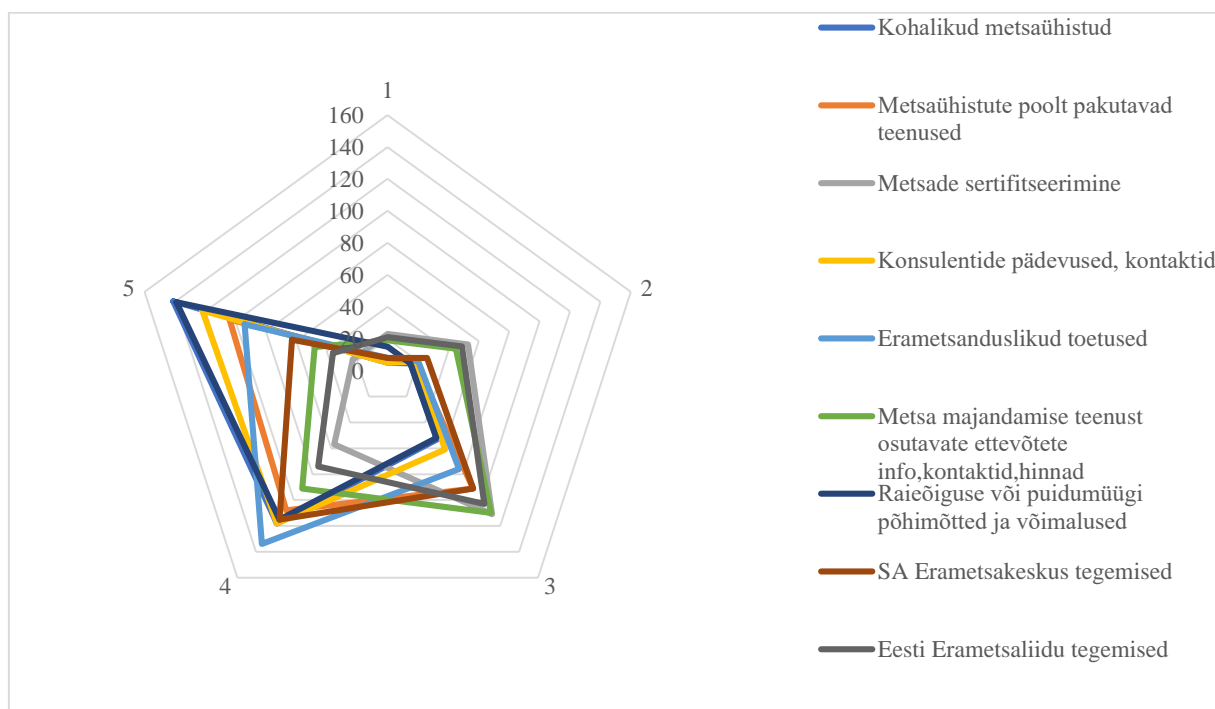
Joonis 5. Metsanduslike allikate jaotus vastuste arvu järgi (N=393).

Joonis 6. Tugisüsteemi osaliste jaotus vastuste arvu järgi (N=393)

Info kättesaadavus ja olulisus oli küsitluses tähtsal kohal. Hindamine toimus 5-punkti skaalal. Põhilised asjad, mida hinnati olid kohalikud metsaühistud; metsaühistute poolt pakutavad teenused; metsade sertifitseerimine; konsulentide pädevused, kontaktid; erametsanduslikud toetused; metsa majandamise teenust osutavate ettevõtete info, kontaktid, hinnad; raieõiguse või puidumüügi põhimõtted ja võimalused; sihtasutus Erametsakeskus tegemised ja ka Eesti Erametsaliidu tegemised. Kõige vähem kättesaadavaks peeti infot metsade sertifitseerimise ja Eesti Erametsaliidu kohta. Vastanud inimesed olid metsandusliku informatsiooni

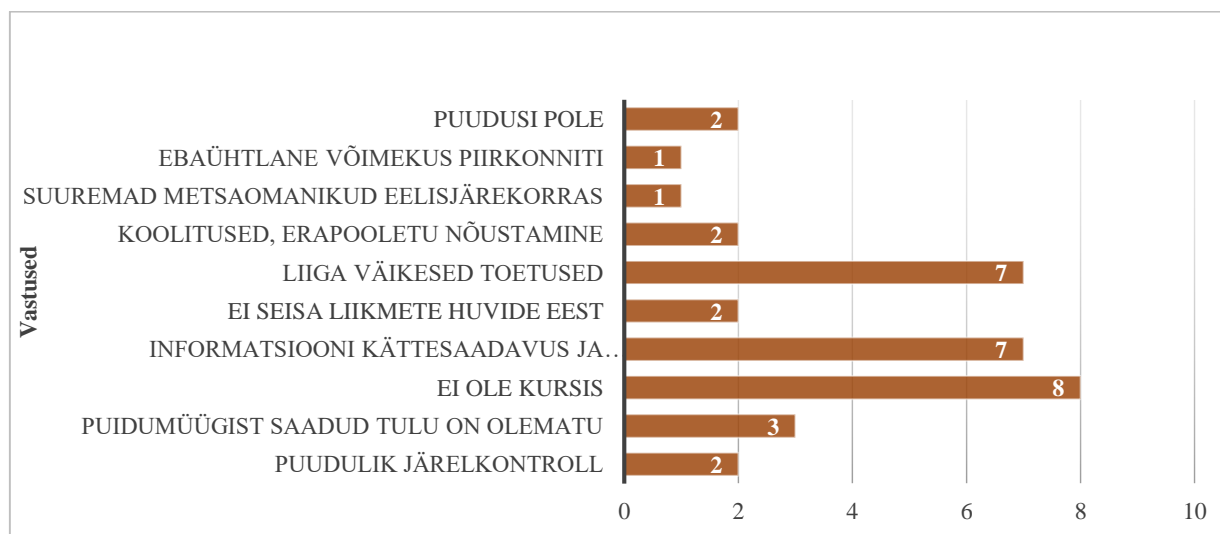
kättesaadavusega rahul ning üldine tulemus oli hinne 4 ehk siis "väga lihtsalt olemas" (vt joonis 7). Info olulisus hindekskaalal oli samuti keskmiseks tulemuseks 4 ehk "väga oluline".

Joonis 7. Metsandusliku informatsiooni kättesaadavus 5-palliskaalal vastuste arvu järgi (N=393).

Rahuloluküsitluses oli punkt, kus tuli vabas vormis kirjeldada tugisüsteemi puudusi ja kuidas võimalusel neid likvideerida. 393-st inimesest vastas sellele küsimusele 35 inimest, millest 15 erametsaomanikku vastasid väga põhjalikult ja arusaadavalt. Toodi nende arvates välja suuremad murekohad ning pöörati tähelepanu puudustele, mida tuleks likvideerida või paremaks muuta. 50 % sellele küsimusele vastanutest ei ole rahul sellega, et kättesaadav informatsioon metsaühistutest ja muudest tugisüsteemi organisatsioonidest ei ole piisav ning vahel kipub jääma arusaamatuks ning samuti on metsanduslikud toetused liiga madalad. Paljud erametsaomanikud ei ole rahul praeguse seisuga ning jäävad ka vahel hätta majandusliku poolega kui teostatakse metsas erinevaid töid. Samuti väikemetsaomanikke ei toetata samamoodi kui suuremaid metsaomanikke seega õhus on ka ebaõigluse ja eetilisuse küsimus. Vastanute seas oli ka inimesi, kes tõid välja selle, et tugisüsteemi metsanduslik järel kontroll on puudulik, tehakse praaki ning metsaühistute võimekus piirkonniti on vägagi erinev ja ebaühtlane. See tekitab mõnes erametsaomanikus muret ning mõjub ka suuremas pildis halvasti

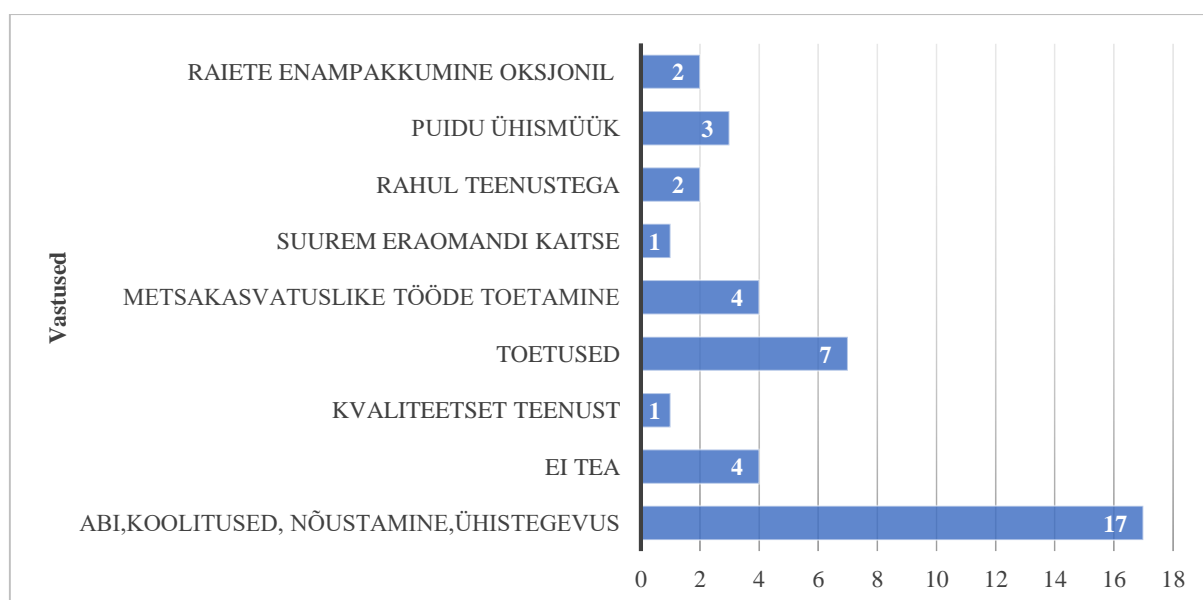
tugisüsteemi efektiivsele funktsioneerimisele. Väike hulk inimesi töid ka välja sellise asja, et metsandusalaseid koolitusi ei ole piisavalt ning metsaühistu pigem töötab oma huvides ja sageli pakub mittemetsaomanikule soodsamaid vaid isiklikele tutvustele põhinevaid võimalusi. Leidus ka vastanuid, kes olid kõigega rahul ja leidsid, et antud hetkel puudusi pole. Ülejäänud osa vastanutest, umbes 30 %, ei ole tänase erametsanduse tugisüsteemi puudustega kursis ning seetõttu ei oska öelda ega midagi juurde lisada (vt joonis 8.).

Joonis 8. Erametsanduse tugisüsteemi puudusete jaotus vastuste arvu järgi (N=35).

Teine vabas vormis vastusega küsimuse puhul oli vaja välja tuua mis on vastanute hinnangul kõige olulisemad teenused või tooted, mida erametsaomanik tänasel hetkel vajab. Vastajaid sellele küsimusele oli 41, kellest põhjalikult vastas 17 erametsaomanikku. Suurem osa vastanutest olid seisukohal, et kõige rohkem vajab erametsaomanik metsandusalast nõustamist ja abi. Sinna juurde kuuluvad ka erinevad metsanduslikud koolitused, õppepäevad ja loomulikult ka ühistegevus. Kõigile on teada üldtuntud hüved, informatsioon, kuidas taotled toetusi jms, aga siiski jääb sellest mingile osale inimestest puudu. Iga metsaomanik ei ole elupõline metsamees või metsandust austaga inimene, vaid täiesti tavaline keskmine eesti mees/naine. Seega on oluline, et korraldataks selliseid üritusi ja koolitusi, mis tuleksid kasuks kõigile ning aitaks tulevikus edasi kõiki metsaomanikke. Samuti tuleks informatsiooni kättesaadavus inimeste arvates veelgi paremini kättesaadavamaks ning arusaadavamaks teha. Kõik see aitab kaasa sellele, et Eesti metsad oleksid hästi ja säästlikult majandatud ning nende eest kannaks hoolt tubli ja edukas metsaomanik, kes on kõigega kursis ning teab mida ta teeb.

Inimesed pidasid oluliseks ka välja tuua, et metsanduslikud toetused ei ole Eesti riigis paigas ning tahaksid muutmist. Sealhulgas on oluline, et neid toetusi suurendataks kuna metsaomanikud kipuvad hätta jääma seoses nt metsauuendamisega, kraavide ja metsateede rajamisega jms. Majanduslik tugi võiks olla tugevam ning see omakorda tõstab majandamise efektiivsust ja rahulolu. Lisaks toodi välja, et eraomandi kaitse võiks olla suurem, raiete enampakkumist võiks korraldada oksjonitel ja nt ka raieõiguse müügi ja puidumüügi korraldamine. Leidus ka inimesi, kes olid täiesti rahul pakutavate teenustega ning täheldasid oma rahulolu vastuses. Oli samuti ka neid, kes ei osanud midagi lisada ja ei suutnud "Ei tea" vastuse asemel midagi muud paremat vastata (vt joonis 9.).

Joonis 9. Teenused või tooted, mida erametsaomanik vajab. Jaotus vastuste arvu järgi (N=35).

4. ARUTELU

Küsimustikule vastamise palve saadeti algselt 7252 erametsaomanikule (6687 kontaktini ka palve jõudis). Küsimustikku vaadati ja avati 1905 korral ning selle täitmist alustas 1576 inimest (82% nendest, kes üldse küsitluse avasid) kellest 780 esitas ära ka oma vastused (Erametsakeskus 2017). Antus töös keskenduti metsaühistutesse kuuluvate erametsaomanike vastuste analüüsile ehk vaatluse all olid 393 isiku vastused.

Vastuste laekumise vähesest protsentuaalsest kogusest võime teha järelduse, et keskmine erametsaomanik on küsitlustele vastamisel pigem passiivne ning ei suurel määral huvitatud vastamisest. Küsitlusele vastanud inimesed olid arvatavasti juba pisut aktiivsemad metsaomanikud kuna nende jaoks oli arvamuse avaldamine oluline ning nad tõid välja murekohad ja puudused tugisüsteemis, mis vajaksid praegusel hetkel lahendamist. Vaba vormi küsimuste vastused andsid ka hea ülevaate, mida erametsaomanikud tegelikult mõtlevad ning mis neid häirib.

Rahulolu uuringuid on SA Erametsakeskuse poolt läbi viidud juba mitmeid aastaid. See tähendab seda, et soovitakse teada saada, mida võiks tulevikus paremini teha. Viimase aasta uuringu põhjal võib väita, et metsaomanikud on suuremas osas rahul praeguse seisuga, kuid leidub ka neid, kelle jaoks mõned punktid vajaksid muutmist. Vastanud ehk metsaühistu liikmed on enamasti jaotunud kolmeks. Need, kes on kursis kõigega ning on rahul tugisüsteemi ja nende teenustega. Teiseks on metsaomanikud, kellele tekitavad probleeme teatud asjad ja soovivad, et neid muudetaks, kohandataks või hoopis lisataks midagi juurde. Kolmas grupp vastanuid ei osanud konkreetset vastust anda ning vastati, et kas ei ole asjaga kursis või lihtsalt ei tea (Erametsakeskus 2018d).

Praeguse seisuga toimib erametsanduse tugisüsteem suhteliselt hästi. Igaühel on küll enda arvamus, kuid üldise pildis võib enamjaolt rahule jääda. Siiski leidub ka murekohti ja probleeme, mis metsaomanike vaevavad. Esiteks pole praegune toetussüsteem

erametsaomanike jaoks vastuvõetav. Metsanduslikud toetused pole piisavad või on täiesti olematud. Tahetakse, et toetuste summasid tõstetaks ja see omakorda tagab suurema tõenäosuse, et metsaomanikud tõesti näevad, et on mõtet oma metsa hoolikalt majandada. Sealjuures on ka oluline informatsioon, mis sotsiaalmeedias ja internetis ringi liigub. Inimesed ei ole kursis kõigega ning sealt võivad tekkida ka puudujäägid metsa majandamisel ja tugisüsteemi teenuseid kasutamata jättes. Põhjuseid on veel teisigi, kuid võrreldes eelnevate aastatega on seis muutunud paremuse poole.

Metsaühistute roll tugisüsteemis on oluline ning küsimustele vastanud isikud kuuluvad metsaühistutesse. Rahuloluuuringu küsimustikule ei vastanud ainult ühistutesse kuuluvad liikmed, vaid ka tavalised metsaomanikud üle Eesti. Tulemused võivad olla suhteliselt sarnased, kuid kindlasti leidub ka palju erinevusi. Kui tagasi tulla ühistute juurde, siis on mitmed metsaühistud kasutusele võtnud ühtse kaubamärgi. See tagab selle, et ühistutest mitteteadliku metsaomaniku silmis on metsaühistud nähtavamad ning tänu sellele ka suureneb uudishimu metsanduse vastu. Inimesed mõtlevad rohkem kaasa ning nii mõnigi metsaomanik, kes varem metsast huvi ei tundnud, muutub see vastupidiseks. Lisaks heale koostööle on tähtis, et hea koostöö sujuks ka metsaühistute vahel, sest erinevates piirkondades on eri suurusega ühistud ja seega võimekus erineb (Metsaühistu 2018a). Nagu eelnevalt mainitud sai on toetused ja nende taotlemine ühe probleemiks. Eestis elavatel erametsaomanikel ei tohiks toetused ära kaduda toetuste positiivne mõju motiveerib metsaomanikke oma metsaga rohkem ja efektiivsemalt tegelema. Jätkuma peaks ka metsaühistute toetamine kuna see annab võimaluse koondada palju metsaomanikke ühtseks toimivaks struktuuriks. Mida rohkem on ettevõtlikke ja aktiivseid metsaomanikke, seda potentsiaalselt edukam on ühistegevus.

KOKKUVÕTE

Eesti erametsandus, innovaatiline, ja jätkusuutlik metsade majandamine on Eestis tõusuteel. Erametsanduslik tugisüsteem metsaomanikele, arengukavad, ühistegevus – see kõik tegelikult mõjutab seda, kuidas meie ühtne süsteem toimib ja kuidas inimesed sellega rahul on. Põhirõhk on ikkagi erametsanduse tugisüsteemil ja toimiva tugisüsteemi aluseks on metsaomanik. Metsaomanike arvamus on väga oluline ja nende arusaam kujundab meie metsade tulevikku ja süsteemi toimimist. Seetõttu läbiviidud rahuoluuuringud aitavad kaasa nii erametsanduse tugisüsteemi arendamisele kui ka metsade säästlikumale majandamisele.

Peamine puudus, mis inimesed välja tõid, oli vähene toetuste hulk ja summad. Vähesed toetused mõjutavad halvasti nii metsasid kui ka metsaomanikke. Hinnad on kallid ning see paneb metsaomaniku mõtlema, kas on ikka mõtet näiteks metsauuendust või raiet teha kuna see ei tasu majanduslikult ära ning toetusi kas pole või saadakse täiesti olematu summa. Raha on metsaomanike jaoks suureks motivaatoriks ning muutes toetuste hulka ja summasid, muudaks see üleüldist majandamise pilti paremaks. Metsaomanikel tekiks tahe oma metsa korrektselt ja säästlikult majandada ilma, et ta peaks kõik oma säästud ära kasutama nt metsateede rajamisele. Seega toetused on olulised erametsaomanike silmis ja see mängib tähtsat rolli nii praegu kui ka tulevikus

Teiseks oleks vaja rohkem korraldada erinevaid koolitusi, nõustamisi, õppepäevasid ning puudus on ka abi saamisest metsanduse alal. Pealtnäha võib tunduda, et sotsiaalmeedias, kodulehtedel ja muudel allikates on vajalikku informatsiooni, et ise hakkama saada ja seda kõike mõista, aga see pole täienisti tõsi. Leidub palju metsaomanikke, kes pole kunagi metsa majandamisega kokku puutunud või pole üldse tahtnudki mingil hetkel. Neil võib olla palju metsa, aga nad ei tee sellega midagi kuna nad ei oska või ei taha. See on murekoht, mille üle tasub mõtiskleda ja seda võimalikult minimeerida viies sisse mitmed muudatused tugisüsteemis. Mida rohkem tekkib inimestel teadlikkus sel alal, seda suurem on huvi ka metsade majandamise vastu.

Kolmandaks põhjuseks võib olla see, et metsaomanikuks olemise kultuur puudub mingil osal inimestest. Neid ei huvita see, mis nende metsast saab. Neile meeldib, kui seal saab rahulikult nt jalutada või marju korjata, aga ülejäänud suhtes ollakse ignorantsed. Kui saaks neile selgeks teha, et metsade jätkusuutlik majandamine ning hooldamine on kasulik ja selle tulemusena saavad nad tulevikus sealt rohkem mitte ainult tulu vaid ka muid sotsiaalseid ja kultuurseid väärtusi, siis äkki muudaksid erametsaomanikud oma mõtlemisviisi.

Riik ja metsaomanikud on erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenuste olulised lülid. Kui me tahaks, et see süsteem toimiks ja areneks, on vaja koostööd ja erinevaid arvamusi, muutuvad need asjad paremuse poole. Me võime alati oletada, et kõik hästi, aga tegelikkuses on mündil ikka kaks poolt. Puudusi saab alati eemaldada, aga täienisti ei kao need kuskile. Järgnevatel põlvkondadel peab olema midagi, mille peale toetuda ja jätkata metsanduse jätkusuutlikku ja innovaatilist majandamist.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aastaraamat Mets 2016. (2017). Tallinn: Keskkonnaagentuur. 225 lk.

Aitsam, V. (2012). Metsaomaniku käsiraamat. Tartu: SA Erametsakeskus. 288 lk

Aitsam, V. (2015). Killustunud erametsad – mitte puudus, vaid võimalus. – *Eesti Mets* Nr 1, lk 8-15.

Aitsam, V. (2017). Aastaraamat Eramets 2013-2016. <http://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2013/01/Erametsakeskus-aastaraamat2013-2016-veeb.pdf> (12.05.2017).

Aun, J. (2012). Metsaühistud majanduskoostöö radadel – *Eesti Mets* Nr 2, lk 9

Aun, J. (2017). Metsaühistu ei ole kolhoos – *Postimees*. [e-ajaleht] <http://maaelu.postimees.ee/4085639/metsauhistu-ei-ole-kolhoos> (10.05.2017).

Eesti metsapoliitika. (vastu võetud 11.06.1997). – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/73663> (08.05.2018).

Eesti Puidumüügikeskus. (2018). Ettevõttest. [veebileht] <http://timbertrade.ee/meist/> (15.05.2018)

Sihtasutuse Erametsakeskus ja erametsanduse tugisüsteemi arengukava 2009 kuni 2013 (2008). SA Erametsakeskus [on-line]. http://www.eramets.ee/static/files/705.EMK_arengukava_2009-2013.pdf (14.05.2018).

Erametsakeskuse arengukava 2014-2020 (2013). SA Erametsakeskus [on-line] http://www.eramets.ee/wpcontent/uploads/2013/11/Erametsakeskuse-arengukava-2014-2020_muudetudversioon.pdf (15.03.2018).

Eesti Erametsaliit. (2018). Liikmed. [veebileht] <https://erametsaliit.ee/liidust/liikmed/> (16.05.2018).

Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. 384 lk.

Metsaseadus. (vastu võetud 07.06.2006, muudetud, täiendatud, viimati jõustunud 05.02.2018). – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072017004?leiaKehtiv> (08.05.2018)

Metsaühistu. (2018a). Metsaühistute ühine kaubamärk sai aastaseks [veebileht] <http://www.metsauhistu.ee/metsauhistute-uhine-kaubamark-sajaaastaseks/> (10.05.2018).

Metsaühistu. (2018b). Tutvustus. [veebileht] <http://www.metsauhistu.ee/tutvustus/> (16.05.2018).

Põllumäe, Priit. (2015). Eesti erametsaomanike koostöö analüüs. Doktoritöö. Eesti Maaülikooli metsandus –ja maaehitusinstituut. Tartu. 162 lk.

SA Erametsakeskus. (2017). Erametsanduse tugisüsteemi rahulolu uuring 2017. Eesti Maaülikool. [online] http://www.eramets.ee/wp-content/uploads/2017/01/Tugis%C3%BCsteem2017_Eesti-Maaulikool-aruanne.pdf (16.05.2018)

SA Erametsakeskus. (2018a). Natura metsa toetus. [veebileht] <http://www.eramets.ee/toetused/toetuste-taotlemine/natura-metsa-toetus/> (10.05.2018).

SA Erametsakeskus. (2018b). Toetused. [veebileht] <http://www.eramets.ee/toetused/> (8.05.2018).

SA Erametsakeskus. (2018c). Metsaühistud. [veebileht] <http://www.eramets.ee/metsauhistud/> (16.05.2018)

SA Erametsakeskus. (2018d). Uuringud. [veebileht] <http://www.eramets.ee/uuringud-ja-statistika/uuringud/> (16.05.2018)

Satisfaction of forestry association members with private forest support system and its services

Summary

Estonian private forestry, innovative and sustainable forest management in Estonia is on the rise. Private forestry support system for forest owners, development plan, joint activity – it all affects how our system is functioning and how our people are satisfied with that. Main focus is on the support system and the main foundation of this system are still the private forest owners. Their opinion is really important, this knowledge and understanding shapes the future of our forests and influences the functioning of the support system. That is why conducted satisfaction surveys are helping to develop a better support system and make forest management more sustainable.

The main problem that forest owners raised was the lack of financial support and aid for managing forests. Low support affects forest owners as well as their forests. Prices are high when it comes to forest work and it makes people think if it is even reasonable to renew the forest or cut some trees. Overall, it is not worth it. Money is the best motivator and increasing the financial support, would change the management for the better. Private forest owners would have the will to properly manage the forest without using all their funds for example building forest roads. That is why financial aid is important in their eyes and it plays an extremely important role now and in the future.

Secondly, there is a huge need for different schooling, counseling, educational days and most of all help in this field for forest owners. Apparently, it may seem that in social media, different homepages and other sources have the information to succeed and manage your forest alone

with confidence but it is not entirely true. There are a lot of forest owners who haven't even come close to managing a forest or didn't want to. They may have substantial amount of forest land but they won't use it or once again, don't want to because they don't know how. It is worrying to see that and it is a problem that we need to think about how to solve or how to minimize it by changing some things. The more people know certain things and if their knowledge increases then they have more interest in managing forests.

Third reason that was mentioned, is that people lack the culture of being a proud forest owner. They don't care what happens to their forest and they are happy that there are roads to walk by and berries to pick but are ignorant about everything else that happens in that forest. If we could explain to them that managing and taking care of a sustainable forest would be beneficial not only for profit but also for other social and cultural values. Maybe that would change their mindset about certain things and would lead them for a brighter future.

The country and its forest owners are the main link in the private forest support system and its services. If we want this system to work and evolve properly, we need cooperation, teamwork and variable opinions to make things better. One can always remove a shortcoming but there will always be another. Next generations must have proper foundation to continue off and follow the innovative forest management by always improving the system.

LISAD

LISA 1. SA Erametsakeskuse küsimustik

- Milline on Teie vanus:
- Teie sugu ☐ mees ☐ naine
- Omate ja/või majandate metsa ☐ füüsilise isikuna ☐ juriidilise isikuna ☐ FIE-na
- Mis aastast olete erametsaomanik?
- Kui suur on teie metsaomand kokku?   hektarit
- Kui kaugel te oma metsaomandist elate?   km
- Kas olete mõne metsaühistu liige? ☐ jah ☐ ei
- Millistest allikatest Te metsanduslikku infot saate?
  - Erametsaportaali www.eramets.ee ☐
  - Metsaühistute kodulehed ☐
  - Sotsiaalmeedia ☐
  - Päeva- või nädalalehed ☐
  - Õppeleht Sinu Mets ☐
  - Konsulent ☐
  - Metsaühistu personal ☐
  - Perekondlik võrgustik ☐
  - Naabrid, tuttavad ☐
  - Ettevõtete kodulehed ☐
  - Muu ☐

Millistest alljärgnevatest erametsanduse tugisüsteemi osalistest olete kuulnud või teadlikud?

- Sihtasutus Erametsakeskus ☐
- Keskühistu Eramets ☐
- Konsulent ☐
- Eesti Erametsaliit ☐
- Eesti Puidumüügikeskus ☐
- Metsaühistud ☐
- Muu (palun täpsustage) ☐

Palun kirjutage millised on Teie arvates järgmiste isikute või organisatsioonide ülesanded

- Konsulent
- Metsaühistu

- SA Erametsakeskus
- Keskühistu Eramets
- Eesti Erametsaliit
- Eesti Puidumüügikeskus

Milliste tugisüsteemi osadega olete Te ise vahetult kokku puutunud?

- Keskühistu Eramets
- Metsaühistu
- Eesti Erametsaliit
- SA Erametsakeskus
- Eesti Puidumüügikeskus
- Konsulent

Kuidas hindaksite alljärgneva info kättesaadavust? (1- väga raske, 2, 3, 4, 5- väga lihtsalt olemas)

	1	2	3	4	5
Kohalikud metsaühistud	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaühistute poolt pakutavad teenused	☐	☐	☐	☐	☐
Metsade sertifitseerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Konsulentide pädevused, kontaktid	☐	☐	☐	☐	☐
Erametsanduslikud toetused	☐	☐	☐	☐	☐
Metsa majandamise teenust osutavate ettevõtte info, kontaktid, hinnad	☐	☐	☐	☐	☐
Raieõiguse või puidumüügi põhimõtted ja võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
SA Erametsakeskus tegemised					
Eesti Erametsaliidu tegemised	☐	☐	☐	☐	☐

Kuidas hindaksite alljärgneva info olulisust? (1- ei ole üldse oluline, 2, 3, 4, 5- väga oluline)

	1	2	3	4	5
Kohalikud metsaühistud	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaühistute poolt pakutavad teenused	☐	☐	☐	☐	☐
Metsade sertifitseerimine	☐	☐	☐	☐	☐
Konsulentide pädevused, kontaktid	☐	☐	☐	☐	☐
Erametsanduslikud toetused	☐	☐	☐	☐	☐

Metsa majandamise teenust osutavate ettevõtte info, kontaktid, hinnad	☐	☐	☐	☐	☐
Raieõiguse või puidumüügi põhimõtted ja võimalused	☐	☐	☐	☐	☐
SA Erametsakeskus tegemised					
Eesti Erametsaliidu tegemised	☐	☐	☐	☐	☐

Kuidas hindaksite alljärgnevate teenuste olulisust erametsaomanikele? (1- ei ole üldse vajalik, 2, 3, 4, 5- väga oluline)

	1	2	3	4	5	Ei oska öelda
Metsauuendustööde korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike nõustamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike toetamine (toetused metsakasvatustööde tegemiseks, nõustamine jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Erametsanduse arendamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Puidumüügi korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raie tööde korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raieõiguse müügi enampakkumiste korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kinnistu müügi enampakkumiste korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Õppepäevade korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Abistamine toetuste taotlemisel, toetuse taotluste koostamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsa inventeerimine ja majanduskava koostamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsanduslike infomaterjalide väljaandmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike huvide esindamine poliitikas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsade sertifitseerimine	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kas ja milliseid teenuseid olete ise tarbinud ning kuidas olete jäänud rahule pakutud kvaliteediga? (1- väga halb kvaliteet, 2, 3, 4, 5- teenus oli suurepärase)

	1	2	3	4	5	Ei ole teenust tarbinud
Metsauuendustööde korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike nõustamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike toetamine (toetused metsakasvatustööde tegemiseks, nõustamine jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Erametsanduse arendamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Puidumüügi korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raietööde korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raieõiguse müügi enampakkumiste korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kinnistu müügi enampakkumiste korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Õppepäevade korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Abistamine toetuste taotlemisel, toetuse taotluste koostamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsa inventeerimine ja majanduskava koostamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsanduslike infomaterjalide väljaandmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsaomanike huvide esindamine poliitikas	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metsade sertifitseerimine	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Palun kirjeldage mis on tänase erametsanduse tugisüsteemi puudused ning kuidas võiks neid kõrvaldada?

Mis on Teie hinnangul kõige olulisemad teenused või tooted mida täna erametsaomanik vajab?

LISA 2. Vastused tugisüsteemi puuduste kohta

- Järelkontroll puudulik. tehakse praaki (rööpaid ei taha keegi siluda)
- Ääretult keeruline on metsamüügist saadud tulu ja sellega seonduv hilisem tuludeklaratsioonist arusaamine, arvestamine
- Ma ei tea sellest midagi. Abikaasa on konsulent ja tegeleb meie pere metsaga.
- Väikemetsaomanikul peaks olema võimalus ka müüa puitu õiglase hinnaga. Kui annad teha ei jää midagi, kui teed ise siis on parima müügikanali leidmine suhteliselt keeruline.
- Ei ole väga kursis
- Palju detailset infot, milleni mina ilma oma ühistu esimehe eestvedamiseta (kelleni sattusin üsna juhuslikult) poleks ma ilmselt jõudnud
- Info-rohkem kättesaadavaks
- Süsteem on ajale jalgu jäänud
- Suur osa metsandusest on ahnus-,toetuspõhine, raha käes, ununeb ka mets.
- Mina olen igas asjas abi saanud
- Metsaühistud ei pruugi ausalt seista liikmete huvide eest vaid töötavad näiteks ühistu juhtidega seotud ettevõtete huvides
- Mõned toetused võiks olla suuremad, nt istutus ja hooldustööde toetused, kuna need on väga aja- ja töömahukad ning kallid.
- Tugisüsteem on sageli piirdunud ainult toetuste taotlemise ja esmase nõustamisega. Puudust tunnen erinevatest koolitustest, järjepidevast metsaomaniku toetamisest-harimisest, erapooletust nõustamisest (metsaühistu pigem töötab oma huvides ja sageli pakub mitte metsaomanikule soodsamaid vaid isiklikele tutvustele põhinevaid võimalusi).
- Osa konsulente tegutseb ülesostjate huvides ja need konsulendid on tõsiselt tüütud + osa metsafirmad on teinud nn omad ühistud mis võtavad suure osa toetustest ja tegelikele väikeomanikele jääb pisku

- Toetuste korda ja tingimusi muudetakse pidevalt. Metsatööde teenused kallinevad, kuid tugisüsteemipoolne rahastus omaniku jaoks pigem väheneb. Praegu ei ole töid planeerides ja investeringut tehes sisuliselt ette teada, kas ja kui palju võib toetusega arvestada.
- Puuduseks suurte metsaomanike toetamine, Tuleks toetada väikemetsaomanikke, talumetsandust ja suuri metsaomenikke mitte toetada. Väikemetsaomanik alla 200 ha metsamaa omanik.
- Piirkonniti on metsaühistute võimekus väga erinev, sh suure liikmeskonnaga ühistu ei pruugi olla suutlik näiteks liikmete metsa majandamist piisavas mahus ja kvaliteediga korraldama.
- Arvan, et ei ole puuduseid. Kui oled asjast huvitatud, siis tegutsed oma metsa säilimise ja kasvatamise nimel. Alati on võimalus pöörduda spetsialisti poole nõu saamiseks või tööde tellimiseks
- Ei oska öelda.
- Puudub tasakaal. Tööde mahud jõuliselt erametsanduses kasvavad, aga siseriiklike toetuste vähenevad eelarved ja määrad takistavad olulisel määral arenguid.
- Toetuste taotlemisel eelistatakse metsaühistuid! Vastavad määrused tuleb parandada, nii et toetusi saaksid ka ühistutesse mittekuuluvad metsaomanikud!!!
- ühistud on liiga suured ja kauge maa taga, koosviibimistel sinu väikest huvi või probleemi ei levi ja on raske teistele huvitavaks teha- enamus on võõrad kaugelt.
- Ei oska midagi lisada
- Toetused võiksid olla suuremad
- Rohkem võiks selgust olla. Kui ise maksta metsamajandamiskava eest, siis millal see hüvitatakse jne.
- Ei tunnetanud puudusi
- Otsene metsaomanike nõustamine on vaikselt nihkunud metsakorraldusega ja puidukaubandusega tegelevate ettevõtete õlgadele.
- Vähene info kättesaadavus, liiga väikesed toetused piiranguvõõdnis olevatel erametsadel,
- Metsaomanik peab ise väga palju infot otsima, otseselt konsulent midagi ei soovita, ainult kui ise oskad küsida. Võiks ise rohkem infot anda, kasvõi toetuste saamise võimaluse kohta metsa uuendamiseks ja tehnika kasutamise ja muude tööde kohta.
- Erinevate toetuste taotlemine ja aruandluse esitamine ning kontroll on segaselt lahti kirjutatud

- Kas just puudused aga lihtsustada ja selgemaks teha toetuste taotlemine ja muu sellega seonduv
- Ei tea
- Ei oska öelda
- Bürokratlik, Raharaiskav, Ebavõrdsust loov

LISA 3. Vastused - Olulisemad teenused või tooted mida täna erametsaomanik vajab

- kindlust, et firmad püsiks, aga mitte, et pank võtab kõik ära.
- metsandusega seotud koolitused
- Ei tea.
- koolitus, õpe, õiglase müügi korraldamine. Metsaühistud ei soovi nagu ostjate otsimisega tegeleda. See on ilmselt liiga keeruline ja aega võttev
- Abi toetuste taotlemisel, kasvava metsa müük, abi metsauuendustööde korraldamisel
- Nõustamine, ühistu tegevus
- turu leidmine.
- kvaliteetset teenust, rohkem turumajandust
- Head nõuannet teha õigeid ja jätkusuutlikke otsuseid.
- Järvamaal on mets 10 tükis ja juurdepääs väga vilets, Kas kuidagi metsateede korrastuseks ei saaks eurotoetusi küsida. Brüssel ehk ei tea, kuidas meie metsateedega olukord on
- metsaomanik peab leidma parima puiduostja ja kvaliteetseimat ning parima hinna ja kvaliteedi suhtega teenustepakkuja, vajab head nõuannet ka oma metsade heaperemahelikuks majandamiseks
- Metsa uuendamise ja noore, istutatud metsa hooldamine on peavalu, eriti viimane.
- Metsandusalased teabepäevad, koolitused; objektiivse info jagamine; jätkusuutliku metsanduse toetamine
- Abi metsade kuivenduskraavide tegemisel
- pigem võiks toetada erametsa omanikke kes ise taotlevad (mitte ei toida ühistuid) saan aru, et siis on SA palju rohkem tööd
- Ühistud: Kõigi metsatööde korraldamise abi metsaomanikule, kes seda ise ei suuda või ei oska teha. Erametsakeskus: Toimiv ja stabiilne toetuste süsteem, millele toetudes saab metsaomanik ka pikemaid plaane teha.

- Vajalik on kvaliteetse kodumaise istutusmaterjaliga varustamine(RMK peaks kasvatama metsataimi ka erametsaomanikele), metsakasvatustööde suurem toetamine, abi metsaülestöötamisel ja puidumüügil. Väikemetsaomanik vajab maksuvaba raieõiguse- ja puidumüüki. Erametsaomanik vajab suuremat eraomandi kaitset.
- konsuleedi töö, koolitused, abi puidumüügil , info uuest seadusandlusest, info saamine puidu ülestöötajate kohta.
- Aus ja asjatundlik nõu andmine ja tööde teostamine metsa uuendamisest, hooldamisest, lõppraieteni.
- Nõustamine, abi metsa hooldamisel, metsamajandamiskava olemasolu
- Olles 10 aastat kõikvõimalikke teenuseid kasutanud saan ainult tänulik olla. Minust on saanud metsaomanik, kelle teadmised võimaldavad enamuse otsuseid langetada iseseisvalt. Vajakajäämised on reeglina telefonikõne kaugusel (konsulent, metsaühistu , teine metsaomanik).
- kuna puidu hind on madal ja metsa uuendamine on väga kallis siis toetuseid
- Ei oska öelda.
- Metsaomanike nõustamine ja ühistegevuse korraldamine. Tänu toetustele on metsaomanikud hakanud lanke uuendama, toetuste vähenemine annab sellele tagasilöögi.
- metsaraie ühine enampakkumine. see peaks olema korraldatud riigi poolt, et milline raie sortiment on hetkel soodsam
- raie tööde korraldamine ja puidu ühismüük
- Ei oska midagi lisada
- Raieõiguse müügi oksjoni korraldamine
- Nõu raie kavandamisel. Raieõiguse müügi ja puidu müügi korraldamine. Võiks olla võimalus ka looduslähedase majandamise alast nõu saada.
- Abi metsa uuendamisel
- Metsakasvatusalaste teadmiste tõstmine, abi toetuste taotlemisel, puidumüügiga seotud probleemid. Teravaim probleem on aga kompetentsete metsahooldusega (valgustus- ja harvendusraiega) tegelevate spetsialistide defitsiit.
- raie enampakkumine oksjonil ja nõustamine
- Suuremad toetused ja võimalused paremaks metsa majandamiseks,uuendamiseks
- Ei oska öelda
- õppematerjal, info töö ja teenuste pakkujate kohta ja muidugi ka erinevad toetused, mida ka väiksed metsaomanikud võiksid lihtsamalt saada.

- Toetussüsteem
- Toetused
- Metsa kasvatamise ja parandamise nõustamine ja selle tegevuse toetamine
- Abi ja konsultatsioon
- Metsade uuendamine, metsade hooldamine, maaparandus ehk tulevikule suunatud tegevused.
- Metsandusest kaugelolev omanik vajab selgitust/õpetust, et mets on elukeskkond; et kasvav mets vajab hooldusraiet; et peale lageraie on vajalik uuendamine ja et selle töö soodustamiseks on olemas toetused. Ühesõnaga - personaalne nõustamisteenus!
- Kuna kinnistu asub looduskaitse alal, siis ei ole eriti metsaga seotud toiminguid teostada.

Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks (avaldamise tähtajaline piirang) ning juhendaja(te) kinnitus töö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Robert Org,

(autori nimi)

sünniaeg 15.12.1995,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö

Metsaühistu liikmete rahulolu erametsanduse tugisüsteemi ja selle teenustega,
lõputöö pealkiri

mille juhendaja on Priit Põllumäe

juhendaja(te) nimi

1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,

1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja

1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks pärast tähtajalise piirangu lõppemist kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(allkiri)

Tartu, _____
(kuupäev)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

_____
(juhendaja nimi ja allkiri)

_____
(kuupäev)